

4. *Європейський зелений курс і кліматична політика України: аналіт. доп. / за заг. ред. А. Ю. Сменковського. Київ: НІСД, 2022. 95 с. URL: <http://surl.li/merbt>*
5. *ESG в світі та перспективи для бізнесу в Україні. З чого почати? Ecologia.com. URL: <http://surl.li/trnqg>*
6. *Що таке СВМ: як із жовтня 2023 він почав застосовуватися в ЄС на перехідній стадії? Офіс сталих рішень: вебсайт. URL: <http://surl.li/trnpro>*
7. *Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>*
8. *Звіти з інвентаризації парникових газів. Національний центр обліку викидів парникових газів: вебсайт. URL: <http://surl.li/trnkx>*
9. *Carbon Dioxide Removal: A Comparative Analysis of Biological and Mechanical Approaches. Boston University. Global Development Policy Center: URL: <http://surl.li/trnlf>*
10. *Публічний звіт голови державного агентства лісових ресурсів України за 2022 рік. URL: <http://surl.li/trnlx>*
11. *Благуєн І.С., Кічор В.П., Скворцов Д.І., Фецуєр Р.В. & Благуєн С.І. Статистичний аналіз і моделювання соціально-економічних об'єктів та процесів (Кічор В.П., Ред.). Растр-7, 2022. 400 с.*
12. *Омельчук О., Садогурська С. Природа та війна: як військоове вторгнення Росії впливає на довкілля України. Екодія: URL: <http://surl.li/dnkpc>*
13. *840 підприємств в Україні переїхали через війну у безпечні регіони. Опендатабот: вебсайт. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/relocation-in-war>*
14. *Через повномасштабне вторгнення Росії за кордоном перебуває близько 20% українців – дослідження ОПОРИ. URL: <http://surl.li/trnoa>*

4.3. Вплив війни на підприємства рекреаційно-туристичної сфери в Україні: стратегії адаптації та відновлення

Квасній Л.Г.,

кандидат економічних наук, доцент,

професор кафедри математики та економіки,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,

Гонак І.М. ,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму,

Пецух А.О.,

здобувач третього рівня вищої освіти,

ПРАТ «ВНЗ «МАУП»

Криза COVID-19 суттєво змінила парадигму глобального туризму, включаючи туризм в Україні. Пандемія, а згодом і повномасштабна війна в Україні після 24 лютого 2022 року спричинила скасування подорожей, закриття кордонів та обмеження руху, що викликало серйозні виклики для туристичної

індустрії. Туристичний сектор України зазнав великих збитків через відміну бронювань, зменшення туристичного потоку та закриття туристичних об'єктів. Тому важливо розглянути стратегії адаптації та відновлення галузі, щоб забезпечити її стабільність та розвиток у нових умовах.

Науковці Лойко В.В., Руденко В.С., Золотоверха А.В. досліджують аналітичні аспекти впливу пандемії на розвиток бізнесу в Україні на засадах соціальної безпеки. Науковці Гук О., Сомова Є., Чернишевич Д. Р. та Жигалкевич Ж. М. значну увагу приділяють вітчизняному бізнесу під час воєнного стану. Василюк Н. М. пропонує наукові підходи до розвитку малого бізнесу в умовах війни. Дикань В., Фролова Н. пропонують напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час. Проте практика і теперішня ситуація в Україні показують необхідність подальших досліджень питання впливу кризи COVID-19 і війни на туризм в Україні, а особливо – викликам та шляхам відновлення.

Пандемія COVID-19 стала справжнім випробуванням для туристичної індустрії у всьому світі, включаючи і Україну. Завдяки своїй красі, культурному різноманіттю та історичним пам'ятникам, Україна завжди була популярним напрямком для туристів. Проте криза, спричинена COVID-19, а з 24 лютого 2022 року і війна в Україні перевернули звичну картину, створивши низку викликів для туристичного сектору країни.

Ситуація в Україні доводить, що вплив конфлікту та військової агресії на індустрію туризму в постраждалих регіонах може бути значним і тривалим. Конфлікти та військові дії викликають страх та небезпеку серед туристів, що призводить до значного зменшення туристичного потоку в постраждалих регіонах. Туристи уникають відвідування таких місць через загрозу безпеці та страх військових дій. Воєнні конфлікти можуть призвести до пошкодження туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, музеї, пам'ятники та інші туристичні об'єкти. Це може спричинити призупинення туристичних послуг та втрату інвестицій у розвиток туризму.

Туризм є важливим джерелом доходів для багатьох постраждалих регіонів. Військові конфлікти можуть призвести до значного зменшення туристичних доходів, що може негативно вплинути на місцеву економіку, збільшуючи безробіття та погіршуючи рівень життя населення.

Військові дії залишають травмуючі наслідки на психіку мешканців та туристів, які перебували в постраждалих регіонах. Це може призвести до погіршення психічного здоров'я та збільшення рівня стресу серед мешканців, а також стати фактором, що відлякує потенційних туристів.

У цілому, конфлікти та військові дії мають серйозний та тривалий вплив на підприємства туристично-рекреаційної сфери в постраждалих регіонах, що може призвести до значних економічних, соціальних та психологічних наслідків. Для відновлення туристичного сектора в таких областях необхідно велике зусилля національних та міжнародних організацій, а також інвестиції у відновлення інфраструктури та розвиток нових стратегій маркетингу та просування.

Виклики, з якими стикається нині туристична галузь України:

- Зменшення туристичного потоку: Завдяки обмеженням на міжнародні подорожі та закриттю кордонів, кількість закордонних туристів, що відвідують Україну, значно зменшилася, що призвело до великих втрат для туристичної галузі.

- Скасування подорожей та бронювань: Багато туристичних компаній та готелів стикаються зі скасуванням бронювань та скасуванням подорожей, що суттєво впливає на їхні фінансові показники.

- Закриття туристичних об'єктів: Запровадження карантинних обмежень призвело до закриття багатьох туристичних об'єктів, таких як музеї, пам'ятки культури, ресторани та кафе, що призвело до втрати робочих місць та зменшення доходів.

- Втрата довіри туристів: Пандемія породила загальний страх серед туристів щодо безпеки подорожей, що може призвести до затримки відновлення туристичного руху.

На основі проведених досліджень нами запропоновано можливі шляхи відновлення туристичної галузі України:

- 1. Промоція внутрішнього туризму: Залучення уваги власних громадян до відкриття та відновлення місцевих туристичних об'єктів та приваблення нових внутрішніх туристів.

2. Впровадження санітарних та гігієнічних стандартів: Забезпечення безпеки та здоров'я туристів шляхом дотримання високих санітарних та гігієнічних стандартів у готелях, ресторанах та інших туристичних закладах.

3. Створення інноваційних туристичних продуктів: Розробка нових туристичних пропозицій та вигідних пакетів, які привернуть увагу туристів та спонукатимуть до відвідування України.

4. Підтримка туристичних підприємств: Надання фінансової підтримки туристичним підприємствам та створення стимулів для їхнього відновлення та розвитку.

5. Інтеграція цифрових технологій в туризм: Використання цифрових інструментів, таких як віртуальні тури, онлайн-платформи для бронювання,

мобільні додатки для самостійного маршрутування, може допомогти у відновленні туристичного руху шляхом надання туристам можливості відкрити нові місця та дослідити туристичні атракції в безпечному онлайн-форматі.

6. Створення туристичної інфраструктури: Розвиток інфраструктури, такої як готелі, ресторани, транспортна система та інші зручності для туристів, є ключовим фактором для відновлення туристичного сектора. Інвестиції в створення та покращення інфраструктури сприятимуть залученню нових туристів та збільшенню туристичного потоку.

7. Розвиток туристичних маршрутів: Розробка та просування цікавих туристичних маршрутів, які об'єднують історичні, культурні та природні атракції різних регіонів України, стимулюватиме внутрішній туризм та сприятиме розвитку регіональних економік.

8. Створення безпечних умов для туристів в умовах війни в Україні вимагає комплексного та досконалого підходу, що охоплює різні аспекти та вимоги безпеки. Науковці зауважують, що обсяг туристичних потоків підпорядковується різноманітним глобальним факторам безпеки, які можуть становити загрозу для туристичної індустрії. Серед цих факторів варто зазначити геополітичну нестабільність у країнах, що охоплює політичні кризи, терористичні напади та збройні конфлікти.[8]

- Однією з ключових складових такого підходу є забезпечення ефективного контролю за безпекою на туристичних маршрутах та в туристичних об'єктах. Це може бути досягнуто за допомогою залучення спеціальних військових та правоохоронних підрозділів для забезпечення охорони та безпеки туристів у зоні конфлікту.

Крім того, важливо розробляти та впроваджувати плани евакуації та захисту для туристів у разі загострення конфлікту або інших небезпечних ситуацій. Ці плани повинні бути ретельно проробленими та містити розробку маршрутів евакуації, визначення безпечних зон та надання інструкцій та підтримки туристам у разі надзвичайних ситуацій. Важливо забезпечувати регулярне оновлення та розміщення інформації про безпеку на туристичних ресурсах та в інтернеті, щоб туристи завжди могли бути проінформовані про потенційні загрози та ризики під час своєї подорожі. Важливо розвивати та впроваджувати програми підготовки та навчання для місцевого населення, які б допомагали їм розпізнавати та реагувати на потенційні загрози та небезпеки, пов'язані з конфліктом. Це може включати навчання першої допомоги, навички виживання та розпізнавання підозрілих ситуацій. Важливо співпрацювати з міжнародними та громадськими організаціями, такими як Міжнародний комітет

Червоного Хреста, щоб отримувати підтримку та координацію у забезпеченні безпеки та захисту туристів в умовах конфлікту.

Отже, створення безпечних умов для туристів в умовах війни в Україні вимагає комплексного підходу, що охоплює контроль за безпекою, розробку планів евакуації та захисту, навчання місцевого населення та співпрацю з міжнародними організаціями. Забезпечення дотримання високих стандартів безпеки та гігієни у всіх туристичних закладах, готелях, ресторанах та туристичних атракціях, дозволить відновити довіру туристів та забезпечити їхню безпеку під час подорожей. Тільки такий підхід може забезпечити безпеку та захист туристів у складних умовах війни.

Аналізуючи та оцінюючи результати наукових досліджень вітчизняних та закордонних вчених, вважаємо, що в нинішніх умовах в Україні особливо важливою є підтримка малого та середнього бізнесу: Малі та середні туристичні підприємства часто є серцевиною туристичної галузі. Підтримка цих підприємств через фінансову допомогу, консультації та навчання допоможе зберегти та відновити їхню діяльність. Зміни, спричинені пандемією COVID-19 у всьому світовому просторі і в Україні, зокрема, доводять необхідність створення інноваційних туристичних продуктів. Розробка нових, унікальних туристичних продуктів та пропозицій, які враховують зміни в побажаннях та потребах туристів, допоможе залучити нові категорії клієнтів та підвищити конкурентоспроможність туристичної галузі України.

Світова практика показує, що розробка нових, унікальних туристичних продуктів та пропозицій, які враховують зміни в побажаннях та потребах туристів, відкриває широкі можливості для приваблення нових категорій клієнтів та підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі України.

З урахуванням тенденцій сучасного світу, споживачі все більше цінують нестандартні та оригінальні туристичні враження. Тому розробка та пропозиція таких продуктів, як екологічні тури, гастрономічні маршрути, культурні фестивалі, екскурсії до маловідомих історичних місць та інші альтернативні формати подорожей, може значно розширити аудиторію туристів. Наприклад, розвиток екологічного туризму сприяє залученню природолюбів, які прагнуть насолоджуватися красою природних ландшафтів, відпочити далеко від міської суєти та в умовах екологічно чистого середовища.

Гастрономічні тури стають популярними серед гурманів, які бажають відкривати нові смаки та традиції кулінарного мистецтва різних регіонів країни.

Культурні фестивалі та події привертають увагу тих, хто прагне зануритися в атмосферу місцевих традицій, мистецтва та культури. Екскурсії до маловідомих історичних місць дозволяють відкривати та досліджувати

унікальні історичні пам'ятки та археологічні знахідки, що досі залишаються маловивченими та недоступними для багатьох.

Такі новаторські туристичні продукти стають ключовим інструментом для привертання нових сегментів аудиторії та забезпечення їхньої лояльності. При цьому вони сприяють історичному та культурному збагаченню та розвитку туристичної інфраструктури країни, що, в свою чергу, позитивно впливає на її економіку та соціальний розвиток.

Відновлення туристичної галузі України в нинішніх умовах війни з росією та в умовах повоєнного відродження вимагає спільних зусиль уряду, туристичних операторів та громадськості. Нами запропоновано програмні моделі розвитку туристичного бізнесу після війни, які можуть допомогти підтримати відновлення та зростання туристичної та рекреаційної галузей:

- Стратегічне планування туристичного розвитку: Розробка довгострокових стратегічних планів, що враховують особливості місцевих ресурсів, культурного спадку та потенціалу для туризму. Це дозволить створити рамки для відновлення та розвитку туристичної галузі.

- Маркетингові ініціативи: Проведення маркетингових кампаній як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, спрямованих на привертання туристів. Це може включати рекламу в ЗМІ, участь у туристичних виставках та заходах, а також використання інтернет-маркетингу та соціальних медіа.

- Розвиток інфраструктури: Інвестування в покращення туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, транспортні мережі, музеї та інші туристичні об'єкти. Це стимулюватиме зростання комфорту для туристів та забезпечить підтримку місцевих підприємств.

- Створення туристичних маршрутів і продуктів: Розробка унікальних туристичних маршрутів та продуктів, що відображають культурну спадщину, історію та природну красу регіону. Це може включати екскурсії, культурні заходи, гастрономічні тури тощо.

- Туристична освіта та підготовка кадрів: Розвиток програм навчання та тренувань для місцевого населення у сфері обслуговування та гостьового прийому, що сприятиме підвищенню якості обслуговування та збільшенню конкурентоспроможності.

- Партнерство з іншими секторами: Співпраця з іншими секторами, такими як культура, спорт, гастрономія тощо, для створення інтегрованих туристичних пропозицій, які привернуть різноманітні категорії туристів.

- Сталість та диверсифікація: Розвиток довгострокових планів, спрямованих на стале зростання туристичної галузі та диверсифікацію туристичних продуктів і ринків.

Ці програмні моделі можуть бути ефективними інструментами для підтримки відновлення та зростання туристичної галузі після війни. Крім цього, розвиток потенціалу та програми навчання можуть відігравати ключову роль у відновленні та розвитку туристичного бізнесу після воєнних конфліктів.

Розвиток потенціалу місцевого населення включає програми розвитку навичок та знань, спрямованих на залучення місцевого населення до туристичної галузі. Навички у сфері гостьового прийому, мови, культурного обміну та підприємництва можуть бути особливо корисними. Розвиток потенціалу місцевих жителів допоможе створити сильну робочу силу, яка зможе взяти участь у розвитку туристичних послуг та підтримувати індустрію в майбутньому.

Створення програм навчання та тренувань для місцевих жителів у сфері туризму та гостинності може забезпечити необхідні навички та знання для роботи в цій галузі. Це може включати курси професійної підготовки для готельних працівників, екскурсоводів, рестораторів та інших сфер, що пов'язані з туризмом. Програми такого типу допоможуть підвищити якість обслуговування та створити сприятливе середовище для розвитку туристичного бізнесу. Розвиток програм, спрямованих на підтримку підприємництва в туристичній галузі, таких як надання фінансової допомоги, консультацій та підтримки у відкритті нових туристичних підприємств, також може бути ефективним способом стимулювання розвитку туристичного бізнесу після воєнної ситуації. Ці програми навчання та розвитку потенціалу спрямовані на забезпечення сталого та інклюзивного розвитку туристичної галузі, допомагаючи місцевим громадам стати активними учасниками та користувачами туристичних ресурсів своєї країни.

Реалізація комплексних заходів на основі цих моделей допоможе відновити інтерес до регіону та стимулювати економічний розвиток через туризм. Шляхи відновлення мають бути спрямовані на створення безпечного та привабливого середовища для туристів, а також на підтримку туристичної індустрії та відновлення її робочих місць.

Таким чином, вплив кризи COVID-19 та війна в Україні зумовили необхідність відновлення туристичного сектора України, що вимагає комплексного підходу та активної співпраці між урядом, бізнесом та громадськістю. Реалізація зазначених вище стратегій дозволить стабілізувати ситуацію в галузі та забезпечити її подальший розвиток у нових реаліях.

Список використаних джерел:

1. Kvasnii, L., Soltysik, O., Kvasnii, Z., Paslavska, V. (2018). *Prospects of tourism development of Lviv region in the context of globalization challenges. PNAP / Scientific*

Journal of Polonia University. 26 (2018) nr 1. pp.. 77–81.
<https://doi.org/https://doi.org/10.238>

2. Лойко В.В., Руденко В.С., Золотоверха А.В. (2021). Аналітичні аспекти впливу пандемії на розвиток бізнесу в Україні на засадах соціальної безпеки. *Стратегії сталого розвитку територій в умовах посткризового відновлення: [монографія]* / під заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В.В., д.ю.н., проф. Устименка В.А. К.: Інтерсервіс. С. 249 – 267.

3. Чернишевич, Д. Р., Жигалкевич Ж. М. (2022). Розвиток бізнесу під час воєнного стану. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 08 груд. 2022 р. Київ. С. 115-116.

4. Василець, Н. М. (2022). Наукові підходи до розвитку малого бізнесу в умовах війни. *Науково освітній інноваційний центр суспільних трансформацій: колективна монографія*, 110–121. URL:<https://doi.org/10.54929/monograph-02-2022-01-08>

5. Гук О., Сомова Є. (2022). Вітчизняний бізнес в умовах війни. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 6 грудня 2022.* С. 44-45.

6. Дикань, В., & Фролова, Н. (2022). Напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час. *Економіка та суспільство*, (38). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-56>

7. Піщуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добвольський Д. (2022). Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. К., Центр Разумкова. 277 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf

8. Барвінок Н. Вплив глобальних безпекових факторів на розвиток міжнародного туризму в Україні. *Věda a perspektívy*. 2022. № 4 (11). с. 139-151. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4\(11\)-139-151](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4(11)-139-151).

4.4. Можливості адаптації успішних європейських практик у стійкій міській логістиці в Україні

Савченко Л.В.,

*кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри логістики,
 Національний авіаційний університет*

На даний момент питання зниження забруднення навколишнього природного середовища стоїть на порядку денному всіх країн. Розвинені країни, які мають на своєму балансі значні кошти для запобігання забрудненню або боротьбі з ним, давно вкладають гроші в наукові дослідження та реальні проекти, що дозволяють завдавати менше шкоди природі, тим самим підвищуючи рівень життя своїх громадян. При цьому країни, що розвиваються, не можуть розраховувати на такі серйозні фінансові вкладення в екологічні або